

SVEA HOVRÄTT
Avdelning 07
Rotel 0705

DOM
2017-03-22
Stockholm

Mål nr
T 777-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Stockholms tingsrätts dom 2015-12-28 i mål T 10264-14, se bilaga A

KLAGANDE

Staten genom Arbetsförmedlingen
113 99 Stockholm

Ombud: Advokat Fredrik Nordlöf och jur. kand. Kajsa Wahrenby
Box 1432
111 84 Stockholm

MOTPART

Diskrimineringsombudsmannen
Box 4057
169 04 Solna

Ombud: Chefen för processenheten Martin Mörk och processföraren Johanna Nilsson
Diskrimineringsombudsmannen
Samma adress

SAKEN

Diskrimineringsersättning

HOVRÄTTENS DOMSLUT

1. Hovrätten fastställer tingsrättens dom.
 2. Arbetsförmedlingen ska ersätta Diskrimineringsombudsmannen för dess rättegångskostnader i hovrätten med 20 130 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för hovrättens dom till dess betalning sker.
-

Dok.Id 1326420

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 670 50	08-561 670 59	måndag – fredag 09:00-15:00
E-post: svea hovratt@dom.se www.svea.se				

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Arbetsförmedlingen (AF) har yrkat att hovrätten ska ogilla käromålet och befria AF från skyldigheten att ersätta Diskrimineringsombudsmannen (DO) för rättegångskostnader i tingsrätten samt i stället förplikta DO att ersätta AF för dess rättegångskostnader där.

DO har motsatt sig att tingsrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

PARTERNAS TALAN OCH UTREDNING I HOVRÄTTEN

Parterna har återopat samma omständigheter och utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i tingsrätten, dock med följande förtydliganden, ändringar och tillägg.

AF gör inte i hovrätten gällande det som anges i tingsrättens dom på s. 6 under rubriken ”Arbetsförmedlingen” i första stycket sista meningen.

AF har vitsordat att den aktuella tjänsten på **Bolaget AB** innehöll lottförsäljning på så sätt att 50 lotter ingick i de marknadsföringspaket som såldes men har framhållit att arbetsuppgifterna huvudsakligen avsåg marknadsföring. AF har vidare vitsordat att samfundet Jehovas vittnen har en negativ inställning till spel och lotterier och att **A.A.** som en yttersta konsekvens, riskerade att bli utesluten som medlem i Jehovas vittnen om han skulle börja arbeta på företaget.

DO har numera vitsordat att **A.A.** inte hade tagit del av platsannonsern före telefonsamtalet med **B.B.**.

Parterna har lagt fram samma utredning i hovrätten som i tingsrätten.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Tvistefrågan i hovrätten är densamma som tingsrätten har redovisat i sin dom på s. 9, första stycket.

Parterna är även i hovrätten överens om att återkallelsen av [A.A.] anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin innebar ett missgynnande eftersom han till följd av detta gick miste om ersättning från Försäkringskassan.

Av utredningen i målet framgår att det aktuella arbetet hos [Bolaget AB] huvudsakligen bestod av försäljning av marknadsföringspaket, som innehöll marknadsföring i form av företagsnamn eller logotype på Sportlotteriets lottsedlar, på Sportlotteriets hemsida och skyltar i samband med event. Hovrätten anser i likhet med tingsrätten att arbetet på [Bolaget AB] hade en tydlig koppling till Sportlotteriet och skulle innebära att [A.A.] skulle främja [Bolaget AB]s lotteriverksamhet.

Som tingsrätten redovisat har AF inte ansett att [A.A.] religiösa skäl har varit godtagbara för att inte medverka till att en anställningsintervju skulle komma till stånd på [Bolaget AB]. Hovrätten delar tingsrättens bedömning att AF:s ställningstagande i detta hänseende bör jämföras med att AF har tillämpat ett kriterium för jobb- och utvecklingsgarantin som innebär att den arbetssökande är skyldig att medverka till att han eller hon erbjuds ett arbete som främjar lotteriverksamhet. Kriteriet framstår som helt neutralt.

För att avgöra om kriteriet kan komma att särskilt missgynna medlemmar i Jehovas vittnen ska, på så sätt som tingsrätten beskrivit på s. 12 i sin dom, en jämförelse göras mellan denna grupp och en jämförelsegrupp. Hovrätten instämmer i tingsrättens resonemang om att den relevanta jämförelsegruppen utgörs av samtliga personer som uppfyller kraven i 5 § förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin, och att den andel av jämförelsegruppen som kan komma att missgynnas genom att de inte uppfyller sin skyldighet att medverka till att han eller hon erbjuds ett arbete som främjar lotteriverksamhet, måste bedömas som relativt liten.

■ A.A. har redogjort för sin egen och Jehovas vittens syn på lotterier och hur denna syn påverkar honom i olika situationer. Av hans uppgifter står det enligt hovrättens mening klart att hans religiösa tro inte är förenlig med främjande av lotteriverksamhet och att det var religiösa skäl som gjorde att han underlät att medverka till att en anställningsintervju på ■ Bolaget AB kom till stånd. AF har vitsordat att Jehovas vittnen har en negativ inställning till lotterier och att ■ A.A. ■ skulle kunna riskera att bli utesluten ur sin församling om han började arbeta på ■ Bolaget AB. Hovrätten instämmer i tingsrättens slutsats att nära nog alla medlemmar i Jehovas vittnen kan komma att missgynnas av ett kriterium motsvarande det som AF tilläpplade i ■ A.A. fall. Andelen av medlemmar som tillhör Jehovas vittnen och som skulle kunna missgynnas är alltså betydande i jämförelse med motsvarande andel i jämförelsegruppen. DO har därmed, som tingsrätten också funnit, visat sådana omständigheter som ger anledning att anta att ■ A.A. har blivit utsatt för indirekt diskriminering, dvs. missgynnats genom AF:s tillämpning av ett kriterium som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna medlemmar i Jehovas vittnen.

Nästa fråga som hovrätten har att pröva är om AF har visat att kriteriet haft ett berättigat syfte och att de medel som använts varit lämpliga och nödvändiga för att uppnå detta.

Hovrätten konstaterar att syftet med jobb- och utvecklingsgarantin, dvs. att personer ska bli självförsörjande i sig utgör ett berättigat syfte. Frågan är om det medel, dvs. återkallelsen av ■ A.A. anvisning, var lämplig och nödvändig för att uppnå syftet. I den proportionalitetsbedömning som ska göras måste, enligt hovrättens mening, AF:s i och för sig berättigade syfte att ■ A.A. skulle erbjudas en anställning vägas mot dennes intresse av att få följa sin och sitt samfunds religiösa övertygelse utan risk för negativa konsekvenser. I den intresseavvägningen har religiösa motiv särskild tyngd. På sätt som tingsrätten beskrivit hade AF kunnat beakta ■ A.A. skäl som godtagbara. Sammantaget delar hovrätten tingsrättens bedömning att AF inte har motbevisat presumptionen om indirekt diskriminering. AF ska därför, som också tingsrätten funnit, utge diskrimineringsersättning till ■ A.A. ■

Diskrimineringsersättningen ska i varje enskilt fall bestämmas så att den utgör en rimlig kompensation till den drabbade – utifrån allvaret i överträdelsen – och dessutom bidrar till att på ett effektivt sätt motverka förekomsten av diskriminering i samhället (se NJA 2014 s. 499). I förarbetena har uttalats att det typiskt sett bör betraktas som försvårande om det har funnits en vilja att kränka någon på grund av tillhörigheten till den skyddade gruppen (prop. 2007/08:95 s. 398). Även med beaktande av att AF:s syfte inte har varit att diskriminera **A.A.** delar hovrätten tingsrättens bedömning att skälig diskrimineringsersättning bör bestämmas till 60 000 kr. Hovrätten har i denna bedömning beaktat att diskrimineringen har lett till ingripande konsekvenser för **A.A.** under en inte obetydlig tid.

Sammanfattningsvis innebär hovrättens ställningstaganden att tingsrättens dom inte ska ändras.

Vid denna utgång ska AF ersätta DO för dess rättegångskostnader i både tingsrätten och hovrätten. Om yrkat belopp råder inte tvist.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2017-04-19

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Sven Jönson, Birgitta Trägårdh och Agneta Munther samt tf. hovrättsassessorn Rebecca Hellgren, referent

STOCKHOLMS TINGSRÄTT

DOM
2015-12-28
Meddelad i
StockholmMål nr
T 10264-14**PARTER****Kärande**Diskrimineringsombudsmannen
Box 3686
103 59 StockholmOmbud: Processförarna Johanna Nilsson och Anna Rosenmüller Nordlander,
Diskrimineringsombudsmannen, Box 3686, 103 59 Stockholm**Svarande**Staten genom Arbetsförmedlingen
113 99 StockholmOmbud: Advokaten Fredrik Nordlöf och jur.kand. Kajsa Wahrenby, Advokatfirman
Delphi KB, Box 1432, 111 84 Stockholm

DOMSLUT

1. Arbetsförmedlingen ska utge diskrimineringsersättning till **A.A.**
██████████ med 60 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den
4 augusti 2014 till dess betalning sker.
 2. Arbetsförmedlingen ska ersätta Diskrimineringsombudsmannens
rättegångskostnad med 46 887 kr, varav 39 060 kr för ombudsarvode, jämte ränta
enligt 6 § räntelagen från dag för denna dom till dess betalning sker.
 3. Diskrimineringsombudsmannen ska ersätta Arbetsförmedlingens
rättegångskostnad med 3 164 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dag för
denna dom till dess betalning sker.
-

Dok.Id 1543071

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 8307 104 20 Stockholm	Scheelegatan 7	08-561 652 70 E-post: stockholms.tingsratt.avdelning3@dom.se www.stockholmstingsratt.se	08-561 650 03	måndag – fredag 08:00-16:00

BAKGRUND

A.A. är medlem i det kristna samfundet Jehovas vittnen och angelägen om att följa de levnadsregler i form av påbud och förbud som hans tro anvisar. En av Jehovas vittnens levnadsregler är att man som troende inte får ägna sig åt spel eller lotterier.

A.A. var under perioden mars 2012–mars 2014 anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen och deltog då i det arbetsmarknadspolitiska programmet jobb- och utvecklingsgarantin. Genom sitt deltagande i programmet var han berättigad till ersättning i form av aktivitetsstöd från Försäkringskassan.

Den 5 mars 2014 beslutade Arbetsförmedlingen att återkalla A.A. anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin, med påföljd att han gick miste om sin ersättning från Försäkringskassan. Återkallelsen hade sin upprinnelse i att han i februari 2014 blivit uppringd av en företrädare för Bolaget AB vid namn B.B. som ville undersöka hans intresse för en tjänst som säljare vid Bolaget AB. A.A. kände till att Bolaget AB arrangerade ett lotteri kallat ”Sportlotteriet” och förklarade därför att han inte trodde tjänsten var så lämplig eftersom han av moraliska och etiska skäl inte kunde arbeta med lottförsäljning. Det blev därför ett kortvarigt telefonssamtal, det varade i högst tre minuter, och någon anställningsintervju kom aldrig till stånd. Mot bakgrund av vad B.B. senare förmedlade om samtalet till Arbetsförmedlingen i Lysekil ansåg myndigheten att A.A. utan godtagbart skäl hade medverkat till att anställningsintervjun inte kom till stånd. Enligt Arbetsförmedlingen hade han därmed agerat på ett sådant sätt att han misskött sina åtaganden enligt jobb- och utvecklingsgarantin. Anvisningen återkallades därför den 5 mars 2014.

¹ Bolaget AB är inte någon juridisk person utan en gemensam firma för två aktiebolag inom samma koncern – Sportservice Media Uddevalla AB och Sportservice i Uddevalla AB – med delvis olika verksamhetsändamål. Sportservice i Uddevalla AB tillhandahåller bl.a. spel och vadhållning och Sportservice Media Uddevalla AB tillhandahåller bl.a. marknadsföring för Sportservice i Uddevalla AB.

██████████ begärde omprövning av Arbetsförmedlingens beslut att återkalla anvisningen och förklarade då att det stred mot hans religiösa övertygelse som Jehovas vittne att arbeta med lotterier. Arbetsförmedlingen ansåg inte skälet godtagbart och anförde följande motivering i ett omprövningsbeslut av den 26 mars 2014.

Ärendet handlar om att ██████████ A.A. avvisat ett erbjudande om intervju för ett innesäljarjobb han har både kompetens och erfarenhet av. Företaget är ett marknadsföringsföretag som bland annat säljer lotter och rabatthäften. Jobbet innebär bland annat att sälja dessa produkter till olika typer av idrottsföreningar som i syfte att dra in pengar till föreningen säljer vidare [dessa produkter] till enskilda personer.

██████████ A.A. hänvisar till att han i kontakt med arbetsgivaren visat sig ointresserad av en anställningsintervju på grund av etiska och religiösa skäl, då han är ett Jehovas vittne och ska enligt sin religiösa övertygelse inte ägna sig åt bland annat spel. ██████████ A.A. har bifogat ett antal utdrag ur skrifter från organisationen Jehovas vittnen. De skrifter han uppvisar handlar just om att man som Jehovas vittne inte ska ägna sig åt bland annat spel.

Arbetsförmedlingen Lysekil står kvar vid samma bedömning som lämnades till ██████████ A.A. i samband med återkallelsen, dvs. att ██████████ A.A. skulle kunna ta ett jobb som innesäljare hos aktuellt företag. Detta på grund av att jobbet innebär vare sig att han ska spela själv eller påverka andra att börja spela. Jobbet innebär att sälja produkter till idrottsföreningar, där lotter är en del av produkterna.

I ett senare omprövningsbeslut den 15 maj 2014 avslog Arbetsförmedlingen ██████████ A.A. ██████████ begäran på nytt. I beslutet förklarade Arbetsförmedlingen vilka krav som uppställs i 15 § förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin och de utfyllande bestämmelserna i Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter (IAFFS 2012:1) om lämpligt arbete och anförde därutöver följande som motivering av beslutet.

YRKANDEN

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har yrkat att Arbetsförmedlingen ska utge diskrimineringsersättning till **A.A.** med 60 000 kr jämte ränta enligt 6 § rättelagen från den 4 augusti 2014.

Arbetsförmedlingen har bestritt käromålet men vitsordat sättet att beräkna ränta.

Båda parter har yrkat ersättning för rättegångskostnader. Arbetsförmedlingen har vidare begärt att DO, oavsett målets utgång, ska ersätta Arbetsförmedlingens kostnad för vittnesersättning till **B.B.** med 3 164 kr. Yrkandet i denna del har medgetts av DO.

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN**DO**

Arbetsförmedlingen har våren 2014 beslutat att återkalla **A.A.** anvisning till Jobb- och utvecklingsgarantin efter att han förklarat att han som Jehovas vittne ansåg sig förhindrad att söka ett av Arbetsförmedlingen anvisat arbete som försäljare av lotter. Arbetsförmedlingen har ansett att **A.A.** religiösa skäl inte är godtagbara och har därför bedömt hans agerande som misskötsel.

Arbetsförmedlingen har tillämpat en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med samma religion som **A.A.** Även om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har haft ett berättigat syfte har de medel som har använts inte varit lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Detta innebär att Arbetsförmedlingen har utsatt **A.A.** för indirekt diskriminering i strid med 2 kap. 9 § jämfört med

1 kap. 4 § diskrimineringslagen (2008:567) och ska därför betala diskrimineringsersättning med totalt 60 000 kr, varav 30 000 kr som ersättning för den personliga kränkningen och 30 000 kr som preventionspåslag.

Beslutet att återkalla anvisningen till jobb- och utvecklingsgarantin togs efter att **A.A.** för Arbetsförmedlingen förklarade att han på grund av religiösa skäl ansåg sig förhindrad att söka det utannonserade arbetet på **Bolaget AB**. Sitt beslut att inte gå vidare i anställningsprocessen grundade han på innehållet i Arbetsförmedlingens platsannons som han tog del av före intervjun och där angavs det att **Bolaget AB** ansvarar för försäljning av marknadsföringstjänster och andra produkter till bl.a. Sportlotteriet och Citykupongerna Sverige. Han kände även sedan tidigare till att bolaget saluförde ”Sportlotten”. **A.A.** kände dock inte till att verksamheten var organiserad i olika bolag. Hur **Bolaget AB** organiserat sin verksamhet är vidare utan betydelse eftersom anställningen hade en tydlig koppling till lotter.

Beslutet att inte gå vidare i anställningsprocessen med **Bolaget AB** berodde på att det skulle strida mot **A.A.** religiösa övertygelse att arbeta för **Bolaget AB** baserat på den verksamhet bolaget bedriver. Detta skäl skulle ha utgjort godtagbara skäl att inte medverka till att intervjun kom till stånd. Genom att inte acceptera **A.A.** religiösa övertygelse som godtagbara skäl att tacka nej till intervjun missgynnas personer som tillhör Jehovas vittnen. Bara för att flera religioner delar eller har liknande syn som Jehovas vittnens på spel och lotteriverksamhet innebär inte det att Jehovas vittnen inte drabbas som enskild grupp. Jehovas vittnen som grupp ska jämföras med den grupp av personer som inte tillhör Jehovas vittnen. En person tillhörande Jehovas vittnen kan inte utföra arbeten som är nära förknippade med lotter och spel. Även personer som inte tillhör Jehovas vittnen kan naturligtvis av olika anledningar vara förhindrade att utföra sådana arbeten. I denna jämförelsegrupp är dock andelen personer som inte kan utföra sådana arbeten betydligt lägre än bland dem som tillhör Jehovas vittnen.

Även om Arbetsförmedlingens tillämpning haft ett berättigat syfte har de medel som använts inte varit lämpliga och nödvändiga för att uppnå ett berättigat syfte. Om det hade framkommit för Jehovas vittnen att [A.A.] arbetade inom [Bolaget AB] hade han riskerat att hans sociala nätverk skulle påverkas negativt eftersom många av hans vänner är Jehovas vittnen. Som yttersta konsekvens hade han även riskerat att bli utesluten från församlingen.

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen vitsordar att [A.A.] har missgynnats genom beslutet att återkalla hans anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin. Beslutet har emellertid inte utgjort ett brott mot förbudet mot diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning. Det har inte varit fråga om tillämpning av en till synes neutral bestämmelse i diskrimineringslagens mening. Ordet ”bestämmelse” i definitionen av indirekt diskriminering innefattar inte heller föreskrifter enligt 8 kap. regeringsformen; dvs. lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter.

[A.A.] motiv att inte medverka till den aktuella anställningsintervjun utgör inte någon manifestation av hans religion som omfattas av skydd enligt artikel 9 i Europakonventionen. Tjänsten har inte innefattat sådana arbetsuppgifter att det funnits någon relevant koppling till [A.A.] religion. Det har inte varit fråga om ett arbete som tydligt strider mot Jehovas vittnens förbud mot spel.

[Bolaget AB] s verksamhet utgörs till väldigt liten del av försäljning av lotter och som innesäljare hos det företag som tjänsten gällde – Sportservice Media Udevalla AB.

Arbetsförmedlingen bestrider DO:s påstående att [A.A.] hade tagit del av platsannonsern innan telefonsamtalet med Sportservice ställföreträdare [B.B.] [A.A.] kände till att han som innesäljare hos [Bolaget AB] vare sig skulle ägna sig åt spel själv eller påverka andra individer att spela. Som innesäljare hos

Bolaget AB skulle han haft som arbetsuppgift att ringa runt till lokala företag med erbjudanden såsom att låta företagen annonsera i Sportlotteriets regi, att få synas i samband med events i kommunen samt att marknadsföras på lotteriets hemsida. Arbetet innebar således inte lottförsäljning i egentlig mening utan försäljning av reklamplatser på olika media.

Arbetsförmedlingen bestrider vidare att Jehovas vittnen blivit särskilt missgynnad som grupp och att **A.A.** skulle ha blivit utesluten från samfundet om han hade tagit tjänsten. Envar som oavsett skäl inte medverkar till en intervju drabbas av samma sanktion. Arbetsförmedlingen gör härvid inte skillnad på religiösa och icke-religiösa skäl. Exempel på icke-religiösa skäl är t.ex. en person som har en nära anhörig med spelmissbruk som av den anledningen inte vill arbeta inom ett spelbolag. Vidare drabbas missgynnandet inte en viss religiös grupp. Flertalet religioner, såsom islam, judendomen, kväkare, mormonismen, schartauanismen, laestadianismen och frikyrkorörelsen tar alla avstånd från spel. Samtliga dessa religioner drabbas således lika av tillämpningen av förordningen om jobb- och utvecklingsgarantin samt Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter om lämpligt arbete.

Om tingsrätten skulle finna att Arbetsförmedlingen tillämpat en bestämmelse etc. som särskilt missgynnade en viss grupp är tillämpningen under alla förhållanden proportionerlig. Det finns ett berättigat syfte med bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet och det är såväl nödvändigt som lämpligt att tillämpa bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet i den aktuella situationen. När en person får en anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin ställs höga krav på den enskilde och kraven skärps successivt.

Vid den tidpunkt då **A.A.** meddelade att han inte ville gå vidare i anställningsprocessen med **Bolaget AB** hade han omfattats av jobb- och utvecklingsgarantin några månader och det ställdes därför höga krav på honom. Lysekil är ett område med ganska hög arbetslöshet och Arbetsförmedlingen har ett tydligt regelverk att förhålla sig vid bedömningen av en persons efterlevnad av de krav

som ställs. Den enda tillgängliga sanktionen för misskötsel var vid denna tidpunkt att återkalla hans anvisning; det fanns inget alternativ i form av en erinran eller varning. Arbetsförmedlingen har gjort en bedömning av om *arbetet* var lämpligt för [A.A.] [redacted] och bedömningen har grundat sig på att han till myndigheten uppgett att [Bolaget AB] ”ägnar sig åt lotterier”. Enligt Arbetsförmedlingen ingick det så mycket mer i arbetet än att sälja lotter.

Arbetsförmedlingen har inte ansett att [A.A.] skäl att neka intervjun varit godtagbart. Vad som är godtagbara skäl anges i Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter om lämpligt arbete som inte lämnar något utrymme att ta hänsyn till religion. Om Arbetsförmedlingen hade accepterat [A.A.] skäl som godtagbart hade det inneburit att han gynnades i förhållande till andra inskrivna personer.

Under alla förhållanden är det yrkade beloppet alltför högt då det i så fall har varit fråga om indirekt diskriminering av lindrig art som inte har skett i ett offentligt sammanhang. Om förvaltningsrättens dom i målet om återkallelse av [A.A.] [redacted] anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin fastställs i högre instans, kommer [A.A.] att kunna begära ekonomisk ersättning med stöd av 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Det rör sig då om ett belopp som motsvarar det aktivitetsstöd som skulle ha utgått under den tid om 45 dagar som förflöt mellan återkallelsen av hans anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin och det datum då han återigen anvisades till programmet. Vidare har [A.A.] medverkat till skadan genom att inte vilja fortsätta anställningsprocessen med [Bolaget AB]

DOMSKÄL

DO har som muntlig bevisning återopat förhör under sanningsförsäkran med [A.A.] På Arbetsförmedlingens begäran har vittnesförhör hållits med [C.C.] som vid aktuell tidpunkt ansvarade för handläggningen av [A.A:s]

ärende vid Arbetsförmedlingen i Lysekil. Parterna har vidare åberopat viss skriftlig bevisning.

Allmänt om tingsrättens prövning

Den huvudsakliga tvistefrågan i målet är om Arbetsförmedlingens ställningstagande att **A.A.** anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin skulle återkallas, har grundat sig på tillämpningen av en bestämmelse eller ett kriterium som framstår som neutralt men som särskilt kan komma att missgynna, i detta fall, medlemmar av Jehovas vittnen. Om så anses vara fallet ska i nästföljande led prövas om återkallelsen utgjort ett nödvändigt och lämpligt medel för att uppnå syftet med jobb- och utvecklingsgarantin. I en inledande del av prövningen ankommer det på DO att visa sådana omständigheter som gör det *antagligt* att diskriminering förekommit. Om detta relativt lågt ställda beviskrav bedöms uppfyllt skapas enligt 6 kap. 3 § diskrimineringslagen en *presumption* för att diskriminering har förekommit. Bevisbördan övergår då på Arbetsförmedlingen som i sådant fall måste motbevisa den sålunda uppställda presumptionen. Beviskravet är högt.

Det aktuella händelseförloppet inför Arbetsförmedlingens beslut är i allt väsentligt ostridigt. Parterna är sålunda överens om att **A.A.** är medlem i Jehovas vittnen och att Arbetsförmedlingens program för jobb- och utvecklingsgarantin utgör sådan arbetsmarknadspolitisk verksamhet som omfattas av 2 kap. 9 § diskrimineringslagen. Parterna är vidare överens om att återkallelsen av **A.A.** anvisning utgör ett missgynnande i diskrimineringslagens mening eftersom han därigenom gick miste om sin ersättning från Försäkringskassan. I de avseenden som parterna är oense om själva händelseförloppet rör det sig om enstaka detaljer med anknytning till främst **Bolaget AB** s verksamhet, vilka arbetsuppgifter som ingick i den aktuella tjänsten och vilken kännedom som **A.A.** hade om dessa förhållanden när han för **B.B.** förklarade sin ovilja att arbeta i en verksamhet med anknytning till lottförsäljning. Den i målet förebringade utredningen rör i princip enbart dessa förhållanden.

Vad däremot angår målets egentliga tvistefrågor – dvs. om missgynnandet skett genom tillämpning av en bestämmelse eller ett kriterium som framstår som neutralt, men som kan komma att särskilt missgynna medlemmar av Jehovas vittnen, liksom om den senare återkallelsen av [A.A.] anvisning i så fall varit ett nödvändigt och lämpligt medel för att uppnå ett berättigat syfte – är utredningen desto magrare. Utredningen av dessa förhållanden är i princip begränsad till de uppgifter som [A.A.] [] lämnat om sin och Jehovas vittnens syn på lotterier och hasardspel. Det finns alltså inte någon utredning av den senare frågan, om återkallelsen utgjort ett nödvändigt och lämpligt medel för att uppnå syftet med jobb- och utvecklingsgarantin. Tingsrätten är i denna del hänvisad till ett ställningstagande grundat på rena erfarenhetssatser och rättstillämpningsfakta. Som närmare framgår nedan får detta avgörande betydelse för tingsrättens bedömning av frågan om diskriminering förekommit.

Arbetsförmedlingen har tillämpat ett kriterium som särskilt kan komma att missgynna medlemmar av Jehovas vittnen

Som ovan konstaterats är det ostridigt att återkallelsen av [A.A.] anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin innebar ett missgynnande eftersom han gick miste om sin ersättning från Försäkringskassan. Missgynnandet har sin grund i Arbetsförmedlingens ställningstagande till [A.A.] beslut att inte medverka till en intervju för en anställning som innesäljare vid [Bolaget AB]. Arbetsförmedlingen ansåg inte att [A.A.] religion utgjorde ett godtagbart skäl att neka till en intervju då tjänsten enligt Arbetsförmedlingen inte hade någon tydlig anknytning till spel eller lottförsäljning. En första fråga är därmed vad tjänsten skulle innebära för [A.A.]

Av utredningen framgår att tjänsten till en mycket liten del skulle ha inneburit lottförsäljning i egentlig mening. Arbetet bestod huvudsakligen i försäljning av annonsplatser på Sportlotteriets lottsedlar, på Sportlotteriets hemsida och på andra typer av media med anknytning till Sportlotteriets verksamhet. Trots att tjänsten inte innebar lottförsäljning hade arbetet ändå en tydlig koppling till Sportlotteriet. I vidare

mening betraktat innebar detta, om än indirekt, att [A.A.] skulle behöva främja [Bolaget AB] s lotteriverksamhet.

Arbetsförmedlingen har som tidigare nämnts inte ansett [A.A.] religiösa skäl godtagbara för att inte medverka till den aktuella anställningsintervjun. Enligt tingsrättens mening bör detta ställningstagande jämföras med att Arbetsförmedlingen tillämpat ett kriterium för jobb- och utvecklingsgarantin som innebär att den arbetssökande är skyldig att medverka till att han eller hon erbjuds en tjänst som främjar lottförsäljning. Att Arbetsförmedlingen i sin tur grundat sin bedömning på bestämmelserna i de för jobb- och utvecklingsgarantin relevanta regelverken i förordningen om jobb- och utvecklingsgarantin och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter om lämpligt arbete innebär inte att prövningen i denna del – huruvida Arbetsförmedlingens ställningstagande utgör ett särskilt missgynnande av Jehovas vittnen – görs i förhållande till sådana föreskrifter som anges i 8 kap. regeringsformen. Det förarbetsuttalande till diskrimineringslagen som Arbetsförmedlingen hänvisat till och som anger att det indirekta diskrimineringsförbudet inte omfattar lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter (prop. 2007/08:95 s. 40) kan inte rimligen uppfattas på annat sätt än att lagstiftaren därmed avsett endast sådana författningsbestämmelser som har en diskriminerande effekt i sig, dvs. föreskrifter vars missgynnande effekter den tillämpande myndigheten inte kan undvika på annat sätt än genom en lagprövning enligt 11 kap. 14 § regeringsformen. Ett motsatt synsätt skulle i praktiken innebära att myndighetsbeslut som det förevarande aldrig skulle kunna utgöra indirekt diskriminering, vilket inte kan antas ha varit syftet med motivuttalandet. De aktuella myndighetsföreskrifterna om lämpligt arbete utgör vidare endast *exempel* på vad som kan utgöra godtagbara skäl enligt 15 § förordningen om jobb- och utvecklingsgarantin. Det finns inte någon föreskrift i dessa regelverk som hindrar Arbetsförmedlingen från att även anse andra skäl godtagbara enligt 15 §. Genom uttrycket ”godtagbart skäl” får lagstiftaren tvärtom anses ha lämnat Arbetsförmedlingen ett visst – om än begränsat – utrymme att efter eget skön bedöma vad som med hänsyn till omständigheterna i ett enskilt fall kan utgöra godtagbara skäl för den arbetssökande att inte medverka till en anställning.

Denna slutsats vinner även stöd av att Arbetsförmedlingen i de aktuella omprövningsbesluten anfört det som sin *bedömning* att [REDACTED] A.A. religion inte var ett godtagbart skäl att inte medverka till intervjun.

Med detta sagt kan vidare konstateras att det ovan beskrivna kriteriet framstår som helt neutralt eftersom det inte utpekar ett förhållande med omedelbar anknytning till Jehovas vittnen eller, för den delen, någon annan religion. Nästa fråga blir därmed om en tillämpning av kriteriet kan komma att särskilt missgynna medlemmar av Jehovas vittnen.

Vid prövningen i denna del ska en jämförelse göras av kriteriets missgynnande effekter för å ena sidan Jehovas vittnen och å andra sidan en relevant jämförelsegrupp. Jämförelsen ska ta sikte på den andel av respektive grupp som kan, eller inte kan, uppfylla det tillämpade kriteriet. Kriteriet ska då typiskt sett missgynna en betydande andel av i detta fall Jehovas vittnen (prop. 2007/08:95 s. 490). Det krävs således inte att Jehovas vittnen är den *enda* grupp som missgynnas av kriteriet, utan att en betydligt större andel av Jehovas vittnen blir missgynnade i relation till den andel i jämförelsegruppen som också missgynnas av samma kriterium.

Som framhållits av Arbetsförmedlingen – om än för att åskådliggöra en annan poäng – kan det antas att alla arbetssökande som, oavsett religion, hade underlåtit att medverka till den aktuella intervjun skulle ha drabbats av samma sanktion som [REDACTED] A.A. Sålunda hade t.ex. en person med en nära anhörig med spelmissbruk – liksom vissa muslimer och judar samt kväkare, mormoner, schartauaner, laestadianer och andra medlemmar av frikyrkorörelsen – som av därtill knutna religiösa och icke-religiösa skäl inte velat främja Sportlotteriets verksamhet, fått sina anvisningar återkallade om Arbetsförmedlingen i deras fall tillämpat kriteriet på motsvarande sätt. Den relevanta jämförelsegruppen i detta fall utgörs emellertid inte av enbart dessa grupper, utan av samtliga personer som uppfyller de i 5 § förordningen om jobb- och utvecklingsgarantin angivna kraven för nämnda garanti. Denna jämförelsegrupp kan antas utgöra ett tvärsnitt av Sveriges befolkning, dvs. utan någon överrepresentation av

en i sammanhanget relevant befolkningsgrupp. Även om det inte åberopats någon utredning i denna del får det anses allmänt veterligt att de allra flesta i landets befolkning inte skulle drabbas av några direkta samvetskval om de tvingades arbeta i en verksamhet som förknippas med spel eller lotterier; låt vara att de möjligen av andra skäl önskat avstå från sådant arbete. Den andel av jämförelsegruppen som missgynnas av det tillämpade kriteriet måste således bedömas som relativt liten.

Vad sedan gäller kriteriets tillämpning på gruppen Jehovas vittnen står det genom A.A. under sanningsförsäkran lämnade uppgifter klart att medlemmarna i detta samfund intar en mycket aversiv hållning gentemot spel och lotterier. A.A. religiösa avståndstagande till spel och lotterier är för honom lika självklart som att han av samma skäl aldrig skulle delta i ett krig. Bibeln innehåller enligt A.A. inga specifika uttalanden om lotterier, men det handlar om en religiös helhetsbild med ett förbud mot allt som har att göra med vinningslystnad; vinningslystnad är enligt Jehovas vittnen jämställt med avgudadyrkan.

Mot bakgrund av det anförda finner tingsrätten visat att nära nog alla medlemmar av Jehovas vittnen kan komma att missgynnas av ett kriterium motsvarande det som Arbetsförmedlingen tillämpat i A.A. fall. Detta ska således jämföras med att endast en liten andel av jämförelsegruppen skulle missgynnas av samma kriterium. DO får därmed anses ha visat sådana omständigheter som medför att de av Arbetsförmedlingen anförda skälen för att återkalla A.A. anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin, utgjort tillämpning av ett kriterium som kan komma att särskilt missgynna medlemmar av Jehovas vittnen. I enlighet med den presumtion som följer av den ovannämnda bevisbörderegeln i 6 kap. 3 § diskriminerinslagen ankommer det därför på Arbetsförmedlingen att bevisa att återkallelsen av A.A. anvisning *inte* utgjort indirekt diskriminering. För att uppfylla detta beviskrav måste Arbetsförmedlingen visa att de medel som använts varit såväl lämpliga som nödvändiga för att tillgodose syftet med den aktuella jobb- och utvecklingsgarantin.

Arbetsförmedlingen har inte visat att de använda medlen varit lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet med jobb- och utvecklingsgarantin

Som tidigare konstaterats i inledningen av dessa domskäl har Arbetsförmedlingen inte förebringat någon utredning av betydelse för frågan om återkallelsen av A.A. anvisning varit proportionerlig i förhållande till de negativa konsekvenser som detta medfört för honom. Vad Arbetsförmedlingen anfört om att en särbehandling av A.A. skulle leda till att han gynnades i förhållande till andra inskrivna personer är i och för sig ett argument som kan tillmätas betydelse i detta sammanhang. Viss betydelse kan även tillmätas det förhållandet att godtagbara skäl enligt föreskrifterna om lämpligt arbete inte tar någon uttrycklig hänsyn till den arbetssökandes behov av samvetsfrid, liksom att det aktuella arbetet inte hade någon omedelbar koppling till lottförsäljning. Som tidigare anförts torde emellertid Arbetsförmedlingen ha ett visst, om än begränsat, utrymme att som godtagbara skäl beakta även andra förhållanden än dem som uttryckligen anges i föreskrifterna om lämpligt arbete. I avsaknad av utredning om ett med A.A. jämförbart fall och konsekvenserna av att inte återkalla anvisningen i hans fall kan tyngden av Arbetsförmedlingens argument inte bedömas. Detsamma gäller Arbetsförmedlingens påstående om den jämförelsevis höga arbetslöshetsnivån i Lysekil vilken i detta fall måste vägas mot A.A. möjligheter att inom rimlig tid erhålla annat arbete än just sådana tjänster som förknippas med lottförsäljning eller andra hasardspel. Utgångspunkten måste vara att arbeten med sådan anknytning är relativt få till antalet. Det ska också framhållas att Arbetsförmedlingen givetvis som ett mindre ingripande alternativ hade kunnat anse A.A. religiösa skäl godtagbara i stället för att återkalla hans anvisning till jobb- och utvecklingsgarantin.

Mot bakgrund av det anförda, dvs. att inte finns någon utredning om de använda medlens lämplighet och nödvändighet, finner tingsrätten alltså inte den tidigare nämnda presumptionen om indirekt diskriminering motbevisad. Någon annan slutsats kan därmed inte dras än att A.A. faktiskt har blivit utsatt för indirekt diskriminering. Arbetsförmedlingen är därmed skyldig att utge diskrimineringsersättning till honom.

Diskrimineringsersättningens storlek

Som Högsta domstolen uttalat i rättsfallet NJA 2014 s. 499 ska diskrimineringsersättningens storlek tillgodose det dubbla syftet av att dels kompensera den enskilde för den personliga kränkning som diskrimineringen inneburit, dels verka avskräckande genom att den diskriminerande aktören tvingas betala ett preventionspåslag som enligt huvudregeln ska motsvara storleken på den ersättning som ska kompensera för den personliga kränkningen.

Vid den helhetsbedömning av samtliga förhållanden som i detta fall inverkar på diskrimineringsersättningens storlek – och då särskilt att Arbetsförmedlingen är en statlig myndighet och att konsekvenserna av att som arbetssökande vara utan ersättning från Försäkringskassan är betungande – anser tingsrätten att storleken på begärd ersättning är skälig.

Rättegångskostnader

Arbetsförmedlingens ska som tappande part ersätta DO:s rättegångskostnad. Om yrkat belopp råder inte tvist. DO ska vidare i enlighet med sitt medgivande ersätta Arbetsförmedlingen för dess kostnad för vittnesersättningen till B.B.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 401)

Ett överklagande ställs till Svea hovrätt och ges in till tingsrätten senast den 18 januari 2015. Prövningstillstånd krävs.

Lars Lundgren

Henrik Lagergren

Björn Olof Bräutigam

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR ÖVERKLAGANDE - DOM I TVISTEMÅL

Den som vill överklaga tingsrättens dom, eller ett i domen intaget beslut, ska göra detta skriftligen.

Skrivelsen ska skickas eller lämnas till tingsrätten. Överklagandet prövas av den hovrätt som finns angiven i slutet av domen.

Överklagandet ska ha kommit in till tingsrätten **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till tingsrätten och det måste ha kommit in till tingsrätten **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. **Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.**

Samma regler som för part gäller för den som inte är part eller intervenient och som vill överklaga ett **i domen intaget beslut** som angår honom eller henne. I fråga om sådant beslut finns dock inte någon möjlighet till anslutningsöverklagande.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i hovrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Hovrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står tingsrättens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till hovrätten varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om

1. den dom som överklagas med angivande av tingsrättens namn samt dag och nummer för domen,
2. parternas namn och hemvist och om möjligt deras postadresser, yrken, personnummer och telefonnummer, varvid parterna benämns klagande respektive motpart,
3. den ändring av tingsrättens dom som klaganden vill få till stånd,
4. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende tingsrättens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
5. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i hovrätten inte lagts fram tidigare, ska klaganden i mål där förlikning om saken är tillåten förklara anledningen till varför omständigheten eller beviset inte åberopats i tingsrätten. Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Ytterligare upplysningar lämnas av tingsrätten. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.

Om ni tidigare informerats om att förenklad delgivning kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Hur man överklagar hovrättens avgörande

Den som vill överklaga hovrättens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till hovrätten.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till hovrätten senast den dag som anges i slutet av hovrättens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar hovrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om:

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (hovrättens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om du/ni tidigare informerats om att handlingar i målet/ärendet kan delges genom förenklad delgivning, kan sådan delgivning användas också hos Högsta domstolen om någon överklagar hovrättens avgörande.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se